

**WNĘTRZA PAŁACU
I ICH SYMBOLIKA**

KARTY DO ZAJĘĆ

Muzeum Pałacu Króla Jana III
w Wilanowie

HISTORIĘ PAŁACU POZNASZ,
GDY OPIS PONIŻSZY UZUPEŁNISZ!

Pomogą ci w tym ilustracje. **Wstaw:**

**SKRZYDŁO, ENTRE COUR ET JARDIN, GALERIA, KORPUS, ALKIERZ,
WIEŻA, HEŁM**

I ETAP 1677–79

W 1677 r. towarzysz broni króla Jana III Marek Matczyński nabywa za kwotę 43 tys. zł w dobrej monecie Milanów i przekazuje zakupione dobra Sobieskiemu. Nazwa włości zostaje przemianowana na Villa Nova i wkrótce spolszczona na znany do dzisiaj Wilanów. Początkowo król Jan III nakazuje wzniesienie dworu szlacheckiego o czterech, by przypodobać się gustom wybierającej go szlachty, która mieszała w podobnych rezydencjach.

II ETAP 1681–82

Jednak skromny szlachecki dwór nie spełniał oczekiwań i potrzeb Jana III, więc wkrótce został rozbudowany. Do głównego dostawiono dwie ogrodowe i zamknięto go od północy i południa dwiema, w których umieszczono skarbcę. Korpus główny pałacu zyskał półpiętro.

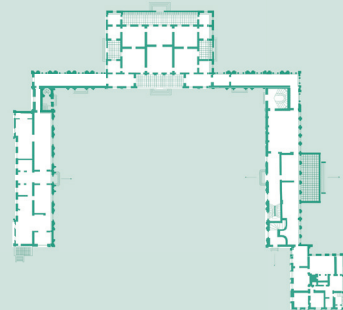
III ETAP 1683–96

Następnie nad częścią centralną pałacu wzniesiono Salę Uczeń. Pałac ozdobiony został attykami, a obie wieże barokowymi W ten sposób dwór ziemiański zyskał bardziej reprezentacyjną formę pałacu w typie barokowej willi włoskiej. Reprezentacyjny charakter pałacu podkreślony został poprzez ukształtowanie fasady – zastosowanie wielkiego porządku oraz użycie motywu łuków triumfalnych w galeriach ogrodowych.

IV ETAP 1723–29

Kolejna właścicielka pałacu Elżbieta Sieniawska zleciła architektowi Giovanniemu Spazzio zaprojektowanie dwóch bocznych okalających dziedziniec. W wyniku tego zabiegu rezydencja w Wilanowie uzyskała formę pałacu w typie

WSKAZÓWKA

ENTRE COUR ET JARDIN

– popularny w okresie baroku typ pałacu między dziedzińcem i ogrodem. Składał się zazwyczaj z korpusu głównego i przylegających do niego pod kątem prostym skrzydeł, między którymi znajdował się *cour d'honneur* – dziedziniec paradny; w większych pałacach istniał także *avant cour* – przeddziedziniec, flankowany budynkami gospodarczymi. Za pałacem mieścił się ogród.

ALKIERZ – wyraźnie wyodrębniony w bryle budynku narożnik lub narożna dobudówka na planie kwadratu lub prostokąta.

HEŁM – zwieńczenie wieży częstokroć posiadające urozmaicony, ozdobny kształt.

III

IV

Podane ilustracje prezentują obiekty, które mogły stanowić źródło inspiracji dla twórców pałacu w Wilanowie. **Zastanów się nad elementami wspólnymi wybranych pałaców i rezydencji wilanowskiej.**

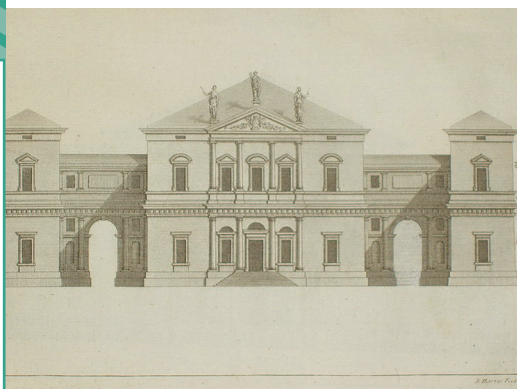
ARCHITEKCI WILANOWA

Augustyn Locci (1650–1729) – inżynier, architekt. Zastąpił jako projektant pałacu w Wilanowie. Zajmował się także innymi siedzibami Sobieskiego. Ojciec artysty, również Augustyn, opracował urbanistyczną koncepcję umiejscowienia kolumny Zygmunta III Wazy w Warszawie.

Giovanni Spazzio (zm. 1726) – architekt pracujący na usługach Elżbiety Sieniawskiej od 1715 r. Autor przebudowy pałacu w Łubnicach oraz kościoła parafialnego w Sieniawie. Prowadził prace remontowe w pałacu w Wilanowie, a także zaprojektował jego rozbudowę, wzbogacając budynek o skrzydła boczne w latach 1723–25.

Jan Zygmunt Deybel

(zm. 1752) – architekt saski działający w Polsce, nauczyciel budownictwa. W latach 1720–29 kierownik budowy pałacu Saskiego w Warszawie. Autor koszarów na Wielopolu, koszarów Gwardii Koronnej Pieszej (1742). Pracował także przy przebudowie pałacu w Puławach (1722–36). Na zlecenie Augusta II Mocnego Jan Zygmunt Deybel opracował dla pałacu w Wilanowie projekt modernizacji apartamentów królewskich oraz przebudowy skrzydła południowego i przedłużenia połączonej z nim galerii.

willa Francesco Pisane w Montebelluna, proj. Andrea Palladio, poł. XVI w.

willa Doria Pamphili w Rzymie, proj. Giovanni Francesco Grimaldi, ok. 1650 r.

Wersal, proj. L. le Vau, Jules Hardouin-Mansart, 1655–82 r.

Szymon Bogumił Zug

(1733–1807) – architekt i biegły projektant ogrodów. Autor kościoła ewangelicko-augsburskiego w Warszawie (1777–1781), który zaprojektował nieodpłatnie. W latach 1775–78 na zlecenie Izabeli Lubomirskiej wznosił w Wilanowie pawilon kąpielowy, zwany Łazienką. W skład pawilonu wchodziły: Łazienka, Sypialnia, Gabinet oraz garderoby i pokoje fraucymeru. O wystroju budynku świadczy opis Johana Ericha Biestera, który twierdził, iż „nie powstydziałaby się (jej) żadna królewska rezydencja”¹. Zug jest także autorem oficyny kuchennej i kordegardy w Wilanowie.

¹ J.E. Biester, *Kilka słów o Polsce pisanych latem 1791 r.* [w:] *Polska Stanisławowska w oczach cudzoziemców*, Warszawa 1968, t. 1, s. 218.

GALERIA OGRODOWA

Pomnik konny Jana III powstał dla uczczenia zwycięskiej bitwy pod Wiedniem z 1683 r. Rzeźba była właściwie pełnoplastycznym modelem pomnika. Pierwotnie ustawiono go w Wielkiej Sieni, w centralnym punkcie pałacu. Wybór tak reprezentacyjnego miejsca podyktowany był znaczeniem pomnika w programie gloryfikacji Jana III. Postać króla siedzącego na wspiętym rumaku, ubranego w karacenową zbroję i szyszak z orłem upozowana została na antycznego bohatera. Jan III jawi się jako narzędzie gniewu bożego, tak bowiem pojmowano rolę Sobieskiego w walce z Turkami.

Spójrz na pomnik konny króla jegomości i odgadnij, co oznaczają:

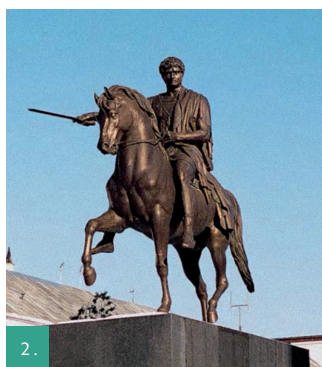
- Orzeł na hełmie
- Skóra lwa
- Grupa tratowanych mężczyzn
- Regiment
- Karacena

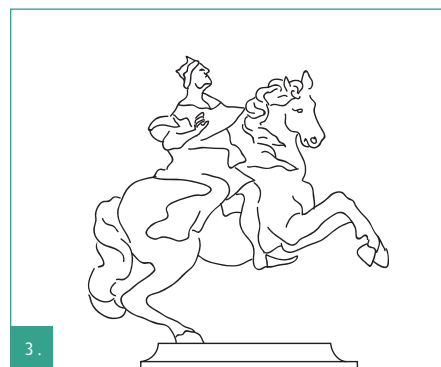
Połącz pomniki z właściwym im miejscem. Jak myślisz, który z nich mógł zainspirować nieznanego twórcę wilanowskiego pomnika?

Pomnik Bartolomeo Colleonego, Andrea del Verrocchio, 1481–96

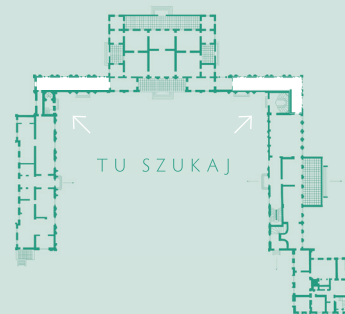
ks. Józef Poniatowski, Bertel Thorvaldsen, 1829

Pomnik cesarza Konstantyna, Giovanni Lorenzo, 1670

II

WSKAZÓWKA

KARACENA – pancerz z metalowych łusek przytwierdzonych nitami do podłoża skórzanego lub materiałowego. Tego typu zbroja występowała w starożytnym Rzymie, w Polsce cieszyła się popularnością od II poł. XVII do pocz. XVIII.

REGIMENT – krótka, walcowata laska noszona przez dowódców jako odznaka godności wojskowej.

Michał Anioł Palloni (1637–1719)

– malarz, freskista pochodzenia włoskiego, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli baroku w Polsce. Wykształcony we Florencji i w Rzymie. Około 1674 r. na zaproszenie rodziny Paców przybył do Polski, gdzie tworzył na zlecenie jej oraz rodziny Krasieńskich, a także jako nadworny malarz królewski Jana III. W swoich pracach inspirował się malarstwem Pietra da Cortona. Freski Palloniego cechuje dynamizm kompozycyjny, ekspresyjna faktura i uwzględnianie warunków świetlnych połączone z umiarkowanym iluzjonizmem. Palloni w przemysłany sposób komponował malowidła; rysunek, kolor, nawet ruchy postaci zostały zaprogramowane tak, by skupić uwagę widza na najważniejszym punkcie przedstawionej sceny. Inne dzieła freskisty to kaplica pomisjonarska w Łowiczu (1695) oraz kaplica św. Kazimierza w katedrze w Wilnie (1692). Był także autorem obrazów o treściach religijnych i portretów.

FRESK – rodzaj malowidła ściennego. Freski maluje się na mokrym tynku pokrytym kilkoma warstwami zaprawy. Pierwsza warstwa zwana *arriciato* leży bezpośrednio na murze, jest gruba. Druga warstwa to *intonaco*, na tej warstwie zaczyna się malować fresk.

Ponumeruj chronologicznie znaczenia ukryte pod tym pojęciem: galeria

- centrum handlowe
- długie pomieszczenie łączące poszczególne elementy budowli
- miejsce gromadzenia obrazów

Uśpiona Psyche,
scena z historii o Amorze i Psyche,
Michał Anioł Palloni, 1690–96

Historia Amora i Psyche według Apulejusza, II w.

Psyche była jedną z córek króla. Słynną ze wspaniałej urody. Wielbiono ją za jej wdzięki na równi z boginią Afrodytą. Los sprawił, iż wszystkie siostry Psyche wyszły za mąż, a o jej rękę nikt się nie ubiegał. Zrozpaczony ojciec udał się po radę do wyroczni delfickiej. Ta nakazała odprowadzić piękną córkę na górę Tourus i tam ją pozostawić.

Ze szczytu góry wiatry uniosły Psyche do pałacu boga miłości Amora. Tam też niewidzialne postaci podawały Psyche strawę i umilały czas muzyką. Właściciel pałacu nawiedzał Psyche pod osłoną nocy i surowo zabronił swej wybrance zapalać lampy. Ciekawość Psyche jednak wzięła górę nad zakazem i pewnej nocy, gdy Amor zasnął, królowna zapaliła lampę oliwną, by przyjrzeć się swemu wybrankowi. Uroda boga tak zachwyciła Psyche, że niechcący wylała rozgrzaną oliwę na ciało kochanka. Poparzony Amor zbudził się z krzykiem i uciekł w mroki nocy.

Zrozpaczona Psyche błąkała się długo po ziemi, szukając swego kochanka, który tymczasem udał się do swojej matki Afrodyty. Bogini miłości, zazdrosna o urodę Psyche, poddała ją wielu ciężkim próbom. Gdy Psyche wracała już z ostatniej niebezpiecznej wyprawy z Hadesu, otworzyła magiczne puzderka, które miała przekazać Afrodycie, i pograżyła się we śnie. Z głębokiego letargu ostrzem swej strzały zbudził ją Amor. Bogowie zezwolił zakochanej parze na ślub, a ze związku Psyche i Amora niebawem narodziła się Rozkosz.

Historia miłości Amora i Psyche to ulubiona mitologiczna opowieść króla Jana, którą monarcha chętnie opowiadał swym gościom. Jak myślisz, dlaczego historia miłosna tak się władcy podobała, iż polecił freskiście odmalować ją w pałacowych galeriach?

Ułóż w odpowiedniej kolejności tytuły plafonów zdobiące galerie pałacu w Wilanowie.

GALERIA POŁUDNIOWA

- Wyrocznia Apollina
- Odprowadzenie Psyche na górę Thorus
- Zaślubiny sióstr Psyche
- Uśpiona Psyche
- Amor nawiedza Psyche

GALERIA PÓŁNOCNA

- Narodziny Rozkoszy
- Amor w pałacu Wenery
- Sen stygijski Psyche
- Wesele Amora i Psyche

BIBLIOTEKA

O dawnej funkcji tego pomieszczenia świadczą ozdoby znajdujące się na suficie i fryzie pomieszczenia. Bogaty księgozbiór monarchy został bowiem pod koniec życia Jana III przewieziony do zamku w Żółkwi, natomiast bibliotekę wilanowską przekształcono w gabinet pracy króla i ozdobiono obrazami.

Program dekoracji biblioteki Jana III opracował Adam Kochański; zgodnie z tradycją antyczną biblioteki ozdabiano popiersiami wybitnych myślicieli i sławnych mężów. Dekorację malarzką biblioteki zaprojektował Claude Callot. Oprawę sztukatorską sklepienia biblioteki wykonał prawdopodobnie warsztat artystów północnowłoskich pod okiem Andrzeja Schlütera. Sufit biblioteki dekorują dwa plafony z alegoriami Filozofii i Teologii. Pomieszczeniu nadano w ten sposób funkcję przybytku nauki, zajęć intelektualnych oraz sztuk.

Poniżej umieszczono portrety uczonych z biblioteki. **Pogrupuj sławne nazwiska według dziedzin i czasów, w których żyli.**

	STAROŻYTNOŚĆ	CZASY NOWOŻYTNE
ASTRONOMIA		
FIZYKA		
POEZJA		
ARCHITEKTURA		
FILOZOFIA		
RZEŻBA		
MALARSTWO		
TEOLOGIA		
PRAWO		

Homer / Owidiusz

Solon / Justynian

Sarbiewski / Horacy

Bernini / Witruwiusz

Ptolemeusz / Kopernik

Michał Anioł / Fidiasz

Archimedes / Galileusz

Apelles / Rafael

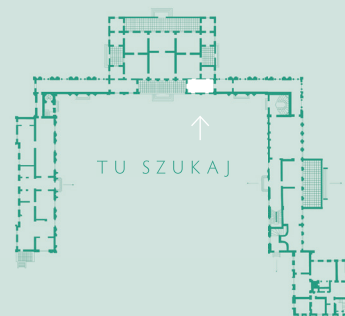
Arystoteles / Lipsjusz

św. Augustyn / Platon

WSKAZÓWKA

Claude Callot (1620–1687) – malarz nadworny Jana Kazimierza, Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Jana III. Tworzył obrazy religijne, a następnie alegoryczne. Malarstwo Callota cechuje silny światłocień o ciemnej kolorystyce. Jego twórczość nawiązuje do realistycznego nurtu rzymskiego baroku.

Jan Reisner (1655–1713) – malarz i architekt doby baroku. Współpracownik Jerzego Eleutra Szymonowicza-Siemiginowskiego, z którym studiował w Akademii w Rzymie. Stypendysta króla Jana III. Nawiązywał do nurtu klasycyzującego w malarstwie włoskim i francuskim, z którym zapoznał się w trakcie studiów. Prace Reisnera wyróżnia nienaganny rysunek i chłodna kompozycja. Po śmierci Jana III porzucił malarstwo na rzecz architektury.

EDUKACJA KRÓLA JANA III

ALEGORIA – forma zobrazowania pojęcia abstrakcyjnego, ukrytego pod postacią ludzką, zwierzęcą lub grupy figur. Temat przedstawienia rozpoznajemy po cechach, atrybutach, gestach lub strojach towarzyszących postaci. Alegoria ma ściśle określone znaczenie. Odczytuje się je w oparciu o znajomość atrybutów, gdyż w odróżnieniu od symbolu jest zawsze jednoznaczna.

ATRYBUTY – przedmioty towarzyszące danej postaci (np. błyskawica – Zeus), stanowiące znaki rozpoznawcze pozwalające zidentyfikować przedstawioną osobę.

PLAFON – sufit lub podniebienna część sklepienia ozdobiona malowidłem, sztukaterią, płaskorzeźbą, freskiem. Plafonem nazywane jest także samo malowidło lub ozdoba wykonana innymi technikami, umieszczana w wydzielonym polu.

TONDO – obraz lub płaskorzeźba w kształcie koła.

Jan Sobieski odebrał staranne wykształcenie. Pobierał nauki w Kolegium Nowodworskim, a następnie w Akademii Krakowskiej. Po ukończeniu studiów został wraz z bratem Markiem wysłany w podróż po Europie w celu nabrania ogłady i dokończenia edukacji. Trasa wyprawy Sobieskich biegła przez Niderlandy, Francję i Anglię, co pozwoliło przyszłemu władcy rozwijać znajomość języków obcych, ale także zaznajomić się z najnowszymi osiągnięciami sztuki fortyfikacyjnej i militarnej.

Plafon *Filozofia*,
Claude Callot, po 1681

Plafon *Teologia*,
Claude Callot, po 1681

Sporządź przepis na wykonanie malowidła przedstawiającego alegorię filozofii. Zwróć uwagę na niezbędne atrybuty.

.....

.....

.....

.....

**Zaprojektuj alegorię
jednej ze współczesnych
nauk.**

KARTY DO ZAJĘĆ
WNĘTRZA PAŁACU I ICH
SYMBOLIKA

ANTYKAMERA KRÓLA

Zima, Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski, po 1683

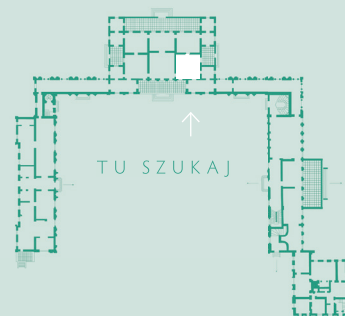

Postacie mitologiczne pomogą ci zrozumieć tajemne znaczenie dekoracji Antykamery Króla.

Wskaż cechy charakterystyczne dla pory roku przedstawionej na plafonie.	
Spróbuj określić czynności wykonywane na wsi umieszczone w dekoracji pomieszczenia.	
Do jakich cech króla w sposób symboliczny odnosi się ten plafon?	
Zastanów się, w jaki sposób przedstawiona pora roku odnosi się do czasów rządów króla Jana III.	

IV

WSKAZÓWKA

ANTYKAMERA – przedpokój, pomieszczenie służące jako poczekalnia lub pokój dworzan.

Eol – władca wiatrów, syn Posejdona. Niesforni poddani Eola zamknięci są w grocie na Eolii. Eol wypuszcza ich tylko na rozkaz Zeusa. Jeśli zdarzy mu się postąpić wbrew woli największego boga i bez jego polecenia uwolnić wiatry, rozpętują się huragany i burze, które zatapiają statki.

Tytani – synowie i córki Uranosa i Gai. Było ich dwanaścioro, sześciu synów: Okeanos, Kojos, Kiros, Hyperion, Japetos, Kronos, i sześć córek: Thethys, Teja, Temida, Mnemosyne, Reja i Foibe. Na wieść, że ojciec postanowił strącić ich do Tartaru, zbuntowali się i przejęli jego władzę. Najmłodszy z tytanów Kronos pożarł swoje dzieci w obawie, że pozbawią go kiedyś tronu. Jednakże jego ostatni syn Zeus, cudem ocalały przed pożarciem, podał ojcu miksturę i Kronos zwrócił połknięte dzieci. Zeus wraz z rodzeństwem rozpoczął wojnę z tytanami, w której odniósł zwycięstwo. Na skutek przegranej pokonani tytani zostali strąceni do Tartaru.

Połącz pojęcia z ich definicjami, by móc opisać wyposażenie królewskiej antykamery.

KOMODA ●

- o dekoracyjny stół przyścienny umieszczany przeważnie między oknami pod dużym lustrem, często przymocowany do ściany. Miał kształt półkolisty i był wsparty na jednej lub dwóch nogach albo prostokątny wsparty na czterech nogach. Przykrywano go płytą drewnianą lub marmurową. Służył zwykle jako podstawa wazonu, zegara, rzeźby, przeważnie bogato rzeźbiony i złożony. Wszedł do użycia we Francji w końcu XVII w.

KABINET ●

- o reprezentacyjny mebel skrzyniowy, dwuczęściowy, często z odchylającą się do poziomu płytą do pisania; zawierał wiele małych szuflad i skrytek przeznaczonych do przechowywania dokumentów, klejnotów.

KONSOLA ●

- o mebel skrzyniowy z szufladami, wywodzący się od włoskich skrzyń cassettone; wszedł do użycia w końcu XVII w. Za twórcę tego mebla uważa się A.Ch. Boulle'a. Tego typu meble służyły do przechowywania bielizny stołowej, sreber oraz zastawy podręcznej.

KURDYBAN – skóra kozła, barania lub cielęca garbowana w roztworach ziołowych, barwiona na różne kolory farbami mineralnymi, roślinnymi, tłoczona we wzory, czasem złoczone lub srebrzone.

Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski

(ok. 1660–1711) – uczeń rzymskiej Akademii św. Łukasza, stypendysta królewski. Od 1683 r. kierownik pałacowej malarni króla Jana, główny twórca dekoracji malarskich w apartamentach królewskich w Wilanowie. Przez całe życie pozostał wierny nurtowi klasycyzującemu baroku, inspirował się motywami z twórczości C. Maraty i N. Poussina, nawiązywał też do antyku. Podejmował tematykę podniosłą, nie stronił także od ukazywania scen nacechowanych pewnym dramatyзмом. Komponując malowidło, często włączał elementy rodzimego krajobrazu.

Dawni podróżnicy zwykli opisywać wizyty w rezydencjach królewskich, by utrwalić ich obraz dla potomnych.

Stwórz własną relację z wyprawy do Wilanowa.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kawaler de Beaujeu tak relacjonował swój pobyt w Wilanowie w 1679 r. (czyli na samym początku jego budowy):

„Dwór króla wybudowany jest z cegły w stylu dość pospolitym. Ma niewielką wysokość i bardzo małe rozmiary (...) W całości nie robi wrażenia siedziby królewskiej, ale raczej mieszkania prywatnego mniejszych wymogów i nie dorównywa wcale tym, jakie nasi zamożniejsi mieszczanie lub mniej zamożni urzędnicy wybudowali w okolicach Paryża”.

Cyt. za: Wojciech Fijałkowski, *Wilanów. Rezydencja króla zwycięzcy*, Warszawa 1983, s. 17–18.

SYPIALNIA KRÓLA

Lato, Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski, 1689

Zakłęte treści kryją się w szczegółach. Spróbuj je odszyfrować.

Wskaż cechy charakterystyczne dla pory roku przedstawionej na plafonie.

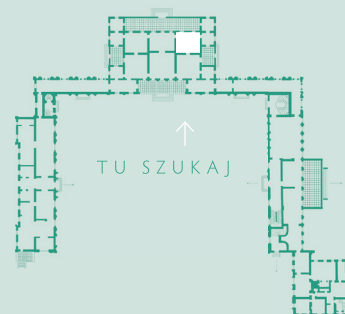
Spróbuj określić czynności wykonywane na wsi umieszczone w dekoracji pomieszczenia.

Do jakich cech króla w sposób symboliczny odnosi się ten plafon?

Zastanów się, w jaki sposób przedstawiona pora roku odnosi się do czasów rządów króla Jana III.

V

WSKAZÓWKA

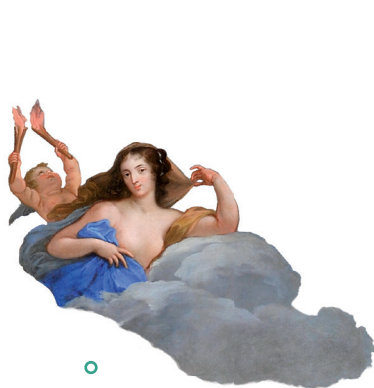
STIUK – mieszanina gipsu, wapienia i drobnego piasku lub pyłu marmurowego, łatwa do formowania, szybko twardniejąca. Często barwiona na różne kolory, nakładana na podłoże, gładzona i polerowana po wyschnięciu. Stosowana do wykonywania tynków, rzeźb pełnoplastycznych, płaskorzeźbiowej dekoracji ściennej (sztukateria). Stiuk znany był w okresie starożytności, wczesnego chrześcijaństwa, w sztuce mauretańskiej, a rozpowszechniony w czasach renesansu i baroku.

WYBRANE DETALE DEKORACJI

Kim są te pary i o czym mają nas przekonać? Połącz ilustracje z opisami.

Hippokampy – stwory występujące w mitologii greckiej będące hybrydą konia, ryby i konika morskiego. Homer w swoich poematach przypisywał je bogu mórz i oceanów Posejdonowi, który miał się przemieszczać wozem zaprzęgniętym w trytony lub hippokampy. Hippokampy znane były z umiejętności zasypiania wśród fal, nawet na wzburzonym morzu, co odnosiło się do cech dobrego władcy – spokoju i opanowania.

- **DEMETER** – bogini rolnictwa, zbóż, urodzaju i wegetacji. W młodości związana ze swym bratem Zeusem, urodziła mu córkę Korę. Jeden z najpopularniejszych mitów mówi o porwaniu Kory przez Hadesa. Zrozpaczona Demeter, gdy dowiedziała się o stracie córki, porzuciła opiekę nad cyklem wegetacji. Aby zapobiec tragicznym skutkom nieurodzaju, bogowie nakazali Hadesowi, by na trzecią część roku oddawał Korę pod opiekę matki. Demeter przedstawiano otoczoną kłosami, kwiatami, owocami bądź zbożem.
- **TRYPTOLEM** – król Beocji, któremu bogini Demeter przekazała znajomość uprawy roli i nakazała propagowanie wiedzy o rolnictwie wśród poddanych. Bogini Demeter podarowała Tryptolemowi wóz, którym objeżdżał świat, przekazując ludziom naukę o rolnictwie i cywilizowanym życiu. Ziemia wyjałowiła się z powodu rozpaczyny bogini po stracie córki, lecz dzięki rozpowszechnianiu wiedzy o uprawie roli w Beocji na nowo zapanował urodzaj.
- **APOLLO** – syn Zeusa i Latony, jeden z najpotężniejszych bogów Olimpu. Bóg mądrości udzielający wieszczkom daru przepowiadania. Przewodnik muz, opiekun poezji, muzyki. Bóg ziemi i roślin. Od V w. p.n.e. identyfikowany był też z Heliosem, niekiedy występuje jako bóg słońca Febus.

- **ASTREA** – w mitologii greckiej jedna z hor. Boginka sprawiedliwości, która początkowo żyła na ziemi, jednak ludzkie zbrodnie sprawiły, że schroniła się na nieboskłonie. Na plafonie przedstawiona jako Jutrzenka, gwiazda otwierająca wrota nieba Heliosowi.

KARTY DO ZAJĘĆ
WNĘTRZA PAŁACU
I ICH SYMBOLIKA

WIELKA SIEN

Jednym z bardziej reprezentacyjnych pomieszczeń pałacu za czasów króla Jana III była **W i e l - k a S i e ń**, przez wiele lat służąca też jako jadalnia. Sufit komnaty zdobił niegdyś wspaniały plafon pędzla J. E. Szymonowicza-Siemiginowskiego, przedstawiający alegorię Dnia i Nocy. Apollonowi utożsamianemu z dniem towarzyszył amerek uosabiający godziny; noc natomiast ukazano pod postacią młodej kobiety. Dekorację malarską dopełnia zachowana do dzisiaj bogata zdobiona faseta ze stiukową dekoracją.

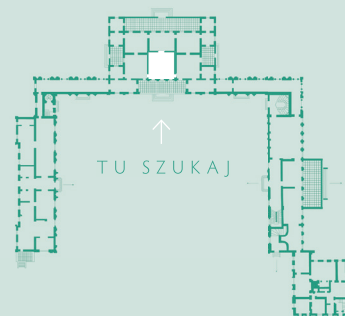

Wymień atrybuty, które towarzyszą przedstawieniom, i spróbuj odgadnąć ich alegoryczne znaczenia.

VI

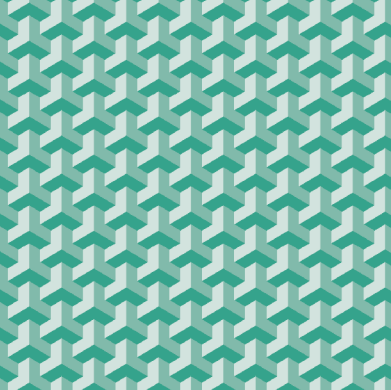
WSKAZÓWKA

PÓŁKOLUMNA – element architektoniczny, mający kształt kolumny wystającej z lica muru połową grubości.

PILASTER – element architektoniczny ustawiony przy ścianie (lub częściowo w nią wtopiony) w kształcie filaru nieznacznie występującego przed lico ściany. Pełni on zarówno funkcję konstrukcyjną (podpora), jak i dekoracyjną (rozcłonkowie ścianę).

SUPRAPORTA – zwana też **PANNEAU**, element dekoracyjny umieszczony nad drzwiami, wypełniony dekoracją rzeźbiarską, freskową lub malowidłem na płótnie, ujętą w stiukowe lub drewniane obramienie.

W czasach starożytnych wiatrom oddawano cześć boską, uważano je za siły zapładniające i użyźniające ziemię. Władcą ich był Eol, który mógł je zamykać w worku. Pierwotnie przedstawiono wiatry jako konie, z czasem nadawano im ludzkie kształty, dodając niekiedy skrzydła.

NOTOS – syn Eos, wiejący z południa wiatr ciepły i wilgotny, niosący deszcze i mgły. Przez poetów przedstawiony pod postacią posępnego, małomównego starca, zwiastuna burzy.

ZEFIR – personifikacja wiatru wschodniego, który przynosi ochłodzenie i dobroczynne opady. Jest zwiastunem wiosny. Ten uskrzydłony młodzieniec jest najłagodniejszym z wiatrów.

BOREASZ – bóg wiatru północnego, przedstawiony jako uskrzydłony i brodaty starzec odziany w krótką tunikę. Wieje nad Tracją, gdzie mieszkał w górach Hajmos.

EUROS – to wiatr południowo-zachodni, silny i suchy.

FASETA – zaokrąglony narożnik łączący sufit ze ścianą lub znajdujący się między ścianami, w baroku często dekorowany był stiukowym ornamentem.

FRYZ – pozioma część belkowania bądź poziomy, dekoracyjny pas stosowany w architekturze lub sztukach plastycznych, zdobił zarówno elewacje zewnętrzne, jak i wnętrza budowli.

KARTY DO ZAJĘĆ
WNĘTRZA PAŁACU I ICH
SYMBOLIKA

ANTYKAMERA KRÓLOWEJ

Jesień, Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski, 1681–1682

Wskaz cechy charakterystyczne dla pory roku przedstawionej na plafonie.

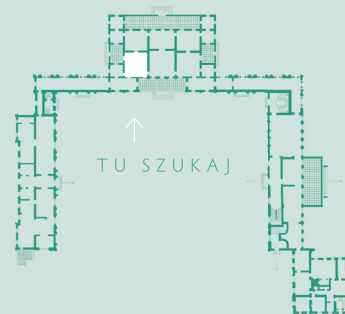
Spróbuj określić czynności wykonywane na wsi umieszczone w dekoracji pomieszczenia.

Do jakich cech króla w sposób symboliczny odnosi się ten plafon?

Zastanów się, w jaki sposób przedstawiona pora roku odnosi się do czasów rządów króla Jana III.

VII

WSKAZÓWKA

Pomona – opiekunka owoców, ogrodów i sadów, wyjątkowo urodziwa nimfa, o której względy zabiegały wszystkie bóstwa pól i lasów. Pomona odrzucała względy wielu zalotników. Wertymnus, aby zbliżyć się do nimfy, przybierał postać żeńcy, woźnicy, sadownika, żołnierza, rybaka, aż w końcu pojawił się przed nią jako stara kobieta. Jako staruszka przestrzegał Pomonę przed niebezpieczeństwem pogardzania szczerą miłością. Zmiękczwszy w ten sposób serce nimfy, objawił się jej w swej zwykłej postaci, a jego uczucie zostało wreszcie odwzajemnione.

Wertymnus – bóg uosabiający przemiany w przyrodzie i dojrzewanie plonów, opiekun drzew owocowych. Ma możliwość przybierania różnych postaci. Na plafonie przedstawiony jest pod postacią boga wina Bachusa patronującego jesieni.

Niewielkie pomieszczenie przylegające do Antykamery Królowej dekorują iluzjonistyczne gobeliny ze scenami apollińskimi. Gabinet al Fresco malowany stał się schronieniem absolutnego piękna. Dekoracja malarska pomieszczenia miała podkreślać cnoty królowej, czego dowodzą alegorie Żarliwości Religijnej i Roztropności.

Połącz sceny z ich znaczeniem symbolicznym.

PIĘKNO
WYZWAŁAJĄCE
MIŁOŚĆ

PIĘKNO
PODNOŚĄCE
NA DUCHU

PRZEDŁUŻENIE
ŻYCIA
PRZESZ PIĘKNO

Sybilla – natchniona przez bóstwa wieszczka, przepowiadająca zwłaszcza tragiczne wydarzenia. Była długowieczna, ale śmiertelna.

KARTY DO ZAJĘĆ
WNĘTRZA PAŁACU I ICH
SYMBOLIKA

Apollo grający na flecie,
Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski,
ok. 1692

Opiekun muz opiera się o skałę,
przerwawszy grę na flecie.

Apollo z Sybillą Kumejską,
Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski,
ok. 1692

W zamian za miłość Apollo obiecuje Sybilli
tyle lat życia, ile ziaren piasku uda się jej
utrzymać w dłoni.

Apollo z pasterką Issą,
Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski,
ok. 1692

Bóg w przebraniu pasterza uwodzi skromną
pasterkę Issę.

SYPIALNIA KRÓLOWEJ

Wiosna, Jerzy Eleuter
Szymonowicz-Siemiginowski,
1680

SYMBOL – sztuki przedstawiające posługując się symbolem jako znakiem umownym wyobrażonym pod postacią konkretnego przedmiotu. Pozwala on na zawarcie w zwięzłej postaci określonej treści (np. gołąb – pokój). Znaczenie danego symbolu zmieniało się często w różnych epokach. Symbol może być też wieloznaczny (kwiaty cięte – piękno, marność).

Wskaz cechy charakterystyczne dla pory roku przedstawionej na plafonie.

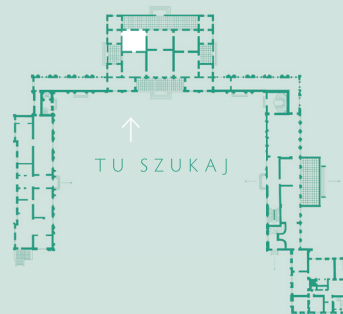
Spróbuj określić czynności wykonywane na wsi umieszczone w dekoracji pomieszczenia.

Do jakich cech króla w sposób symboliczny odnosi się ten plafon?

Zastanów się, w jaki sposób przedstawiona pora roku odnosi się do czasów rządów króla Jana III.

VIII

WSKAZÓWKA

Flora – bogini kwiatów, życiodajnych sił roślin, wiosny i młodości, znana również w mitologii rzymskiej. Darem Flory dla ludzi był miód i nasiona kwitnących roślin.

Boreasz – groźny wiatr północny.

Adonis – rozszarpany przez dziki, a jego krew zrozpaczona bogini Wenus zamieniła w kwiat anemonu.

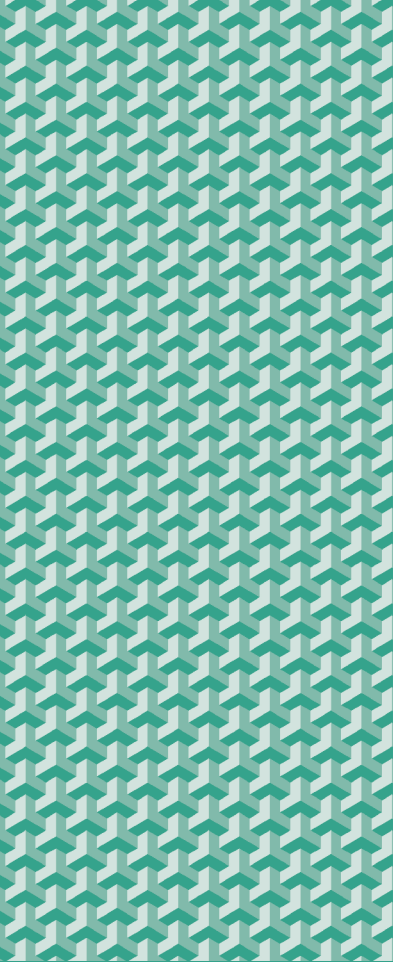
Narcyz – odrzucił miłość nimfy Echo i zakochał się we własnym odbiciu.

Hiacynt – został śmiertelnie ugodzony dyskiem przez Apollona, z jego krwi wyrósł kwiat.

Krokus i Smylaks – para zamieniona w powój i kwiat szafranu.

Clitia – zakochana w bogu słońce, swą twarz zawsze zwraca w jego stronę, bogowie zamienili ją w słonecznik.

Ajaks – po przegranym pojedynku z Ulisesem przebił się włócznią, a z jego krwi wyrósł biały goździk.

Toaleta królowej Marii Kazimiery Sobieskiej, Francja, koniec XVII w.

Komplet szkatuł i lustro związane jest z osobą królowej Marii Kazimiery Sobieskiej z domu de La Grange d'Arquien. Puzderka pokrywa markieteria, jedna z najdroższych technik dekoracyjnych. Ozdobiono je scenami poświęconymi bogini Wenus. Szkatułki służyły do przechowywania biżuterii i przyborów toaletowych. Wieczko jednego z pudełek wykończone jest poduszką przeznaczoną do wbijania szpilek.

SFINKS – w mitologii greckiej potwór o głowie kobiety, ciele lwa, skrzydłach orła i ogonie węża. Został wysłany do Teb przez Herę, aby ukarać miasto za homoseksualne uczucie jego władcy Lajosa do młodego Chryzypa. Potwór zamieszkał na górze Fikion pod Tebami i zadawał każdemu podróżującemu przez wąwóz zagadkę. Wszystkich, którzy nie znali odpowiedzi, dusił i pożerał. Odpowiedź na pytanie Sfinksa znalazł dopiero Edyp.

?

O jakich cechach Marii Kazimiery mówi nam sfinks dekorujący sypialnię królowej?

- Skrzydła
- Twarz
- Łapy
- Ogon

KRÓLEWSKA RODZINA

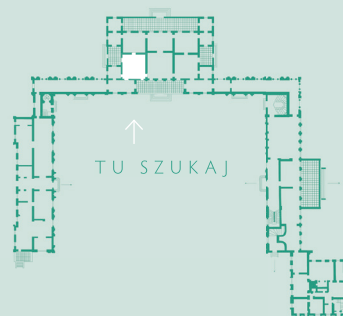
*Portret królowej Marii Kazimierzy z dziećmi,
Jerzy Eleuter Szymonowicz-Siemiginowski, ok. 1684*

?

Poznaj rodzinę Sobieskich i dowiedz się, jakie nadzieje wiąжали rodzice ze swymi dziećmi. **Jakie elementy towarzyszące królewicom i królownie pozwalają odczytać dynastyczne ambicje królewskiej pary?**

IX

WSKAZÓWKA

PURPUROWY PŁASZCZ

– oznaka następcy tronu.

LEW – symbol szlachetnie urodzonych, zapowiedź męstwa.

DELFIN – łagodność usposobienia.

MUSZLA Z PERŁAMI

– predestynacja do tronu.

Maria Kazimiera Sobieska przedstawiona została jako matka bogów Gea-Rea, założycielka królewskiej dynastii Sobieskich, co podkreśla **ORZEŁ** obejmujący skrzydłami matkę i syna.

W. Fijałkowski, *Vademecum Wilanowa*, Warszawa 2011.

W. Fijałkowski, *Królewski Wilanów*, Warszawa, 1997.

Kolekcja Wilanowska, Muzeum Pałac w Wilanowie, Warszawa 2005.

K. Gutowska-Dudek, *Portret polski. Tradycja i świadomość historyczna*, Warszawa 2012.

M. Gołąbek, *Ku czci króla Jana III, seria „200 lat Muzeum Wilanowskiego”*, Warszawa 2008.

K. Liwak-Rybak, *Muzeum Pałac w Wilanowie. Przewodnik*, Warszawa 2011.

Primus Inter Pares. Pierwszy wśród równych czyli opowieść o królu Janie III, Warszawa 2013.

„Silva Rerum”, www.wilanow-palac.pl

MARIA KAZIMIERA SOBIESKA (1641–1716) – była córką markiza Henrico Alberta de La Grange d'Arquien i Franciszki de la Châtre. Przybyła do Polski wraz z dworem Ludwiki Marii Gonzagi. Dzięki staraniom królowej w 1658 r. została żoną zamożnego wojewody sandomierskiego Jana Sobiepana Zamoyskiego. Po śmierci pierwszego męża Marysieńka w 1665 r. poślubiła Jana Sobieskiego. Co ciekawe, brali oni ślub dwukrotnie: 14 maja (potajemnie) i 5 lipca (oficjalnie). Po elekcji Jana III została koronowana na królową w 1676 r. Wspierała politykę mającą doprowadzić do sojuszu polsko-francuskiego. Po śmierci ukochanego męża przebywała wraz z dworem w Rzymie, a ostatnie lata życia spędziła na zamku w Blois.

TERESA KUNEGUNDA (1676–1730) – zwana Pupusieńką. Została wydana za elektora bawarskiego Maksymiliana Emanuela.

JAKUB LUDWIK (1667–1737) – zwany Fanfanikiem. Towarzyszył ojcu w czasie odsieczy wiedeńskiej. Rodzice czynili starania o zapewnienie synowi korony, jednak wszelkie zabiegi okazały się bezowocne. W 1691 r. Jakub Sobieski poślubił Jądwigę Elżbietę Amelię von Pfalz-Neuburg, córkę Filipa Wilhelma, elektora Palatynatu Reńskiego, i Elżbiety Amalii Hessen-Darmstadt. Z małżeństwa narodziło się siedmioro dzieci, z których do historii przeszła Maria Klementyna Sobieska, żona Jakuba Stuarta, pretendenta do tronu Anglii i Szkocji.

ALEKSANDER BENEDYKT (1677–1714) – zwany Minionkiem. Miłośnik teatru. Po śmierci Jana III przebywał wraz z Marią Kazimierą w Rzymie, gdzie oddawał się organizowaniu włoskich i francuskich przedstawień.

KONSTANTY WŁADYSŁAW (1680–1726) – zwany Murmurkiem. Wywołał poruszenie całego dworu, żeniąc się z damą z fraucymeru księżnej neuburskiej. Umarł bezpotomnie.

JAN (1682–1685) – zwany Filonkiem, zmarł w wieku trzech lat.

„Żoneczko moja najśliczniejsza,

Największa duszy i serca mego pociecho!

Tak mi się twoja śliczność, moja złota panno, wbiła w głowę, że zawrzeć oczu całej nie mogłem nocy. P. Bóg widzi, że sam nie wiem, jeśli tę absencję znieść będzie można: bo ażem sobie uprosił M. Koniecpolski, że ze mną całą przegadał noc tę przeszłą. Dziś ani o jedzeniu, ani o spaniu i pomyśleć niepodobna. Owo widzę, że mię twoje wdzięczne tak oczarowały oczy, że bez nich i momentu wytrwać będzie niepodobna, i tak tuszę, że *notre amour ne changera jamais en amitié, ni en la plus tendre qui fût jamais*. To jest pewna, że już od dawnego czasu zdało mi się, że bardziej i więcej kochać nie mógł: a teraz przyznawam, że lubo nie bardziej, bo nie podobna kochać bardziej, ale *vous admire* coraz więcej, widząc perfekcję a tak dobrą i w tak pięknym ciele duszę. Owo zgoła, serca mego królowno, chciej tego być pewna, że wprzód wszystko wspak się odmieni przyrodzenie, niżeli najmnieszą odmianę śliczna Astree w swym uzna Celadonie”.

Fragment listu Jana Sobieskiego z 9 VI 1665,
Listy do Marysienki, oprac. Leszek Kukulski, Warszawa 1962

„*Mon coeur, Mon ame et Mon tout!*

...Całą drogę w wielkiej zostawałem I zostawam melankolii I jednym się tylko tym cieszę słowem, że mi tę na wyjeźdźnym nie spaną noc śliczną Astree sowicie swoją obiecała nagrodzić miłością, co niech w pamięci będzie, uniżenie proszę. Boć przecie zasłużył to dobrze Celedon, żeby go i kochać, i mieć podczas jakakolwiek *complaisance*: a on jeśli mu P. Bóg zdrowo powrócić pozwoli, wszystkimi się o to chce starać sposobami, że nie kochańszego i miłszego na tym nie będzie miał świecie nad śliczność swojej Jutrzenki, którą całując milion razy żegna, opowiadając, że póty ducha w ciele, póty jej najwierniejszym będzie sługą i tym, czym go teraz P. Bóg mieć chciał.”

Jan Sobieski, Listy do Marysienki, oprac. Leszek Kukulski, Warszawa 1962

Początki rządów Jana III Sobieskiego

„Rok Pański 1674 zacząłem, daj Boże szczęśliwie! (...) Eleksyą nowego króla złożona pod Warszawą w maju, ale już nie tak wielkiem zgromadzeniem, jako Michałowską. I tam po staremu było wiele konkurencja, a po staremu nam Pan Bóg dał Piasta, kość z kości naszych, Jana Sobieskiego, hetmana i marszałka wielkiego koronnego, który obrany został dnia 10 maja i obwołany 21 tegoż miesiąca, nam dziś szczęśliwie panujący, który oby najdłużej królował na chwałę bożą i dla dobra Rzeczypospolitej chrześcijańskiej (...). Nie była jednak koronacja, aż dopiero w trzecim roku, bo nastąpiły wojny od Turków, Tatarów, Kozaków, którzy się poddali Turczynowi, zapraszając go na wojnę przeciwko nam i chcąc nas przez ich potęgę zniszczyć. Ale sami zdraycy imię swoje bardziej zniszczyli i ostatek potęgi swojej zgubili (...) Turcy pobrali szturmem miasta: Ładyżyn, Humań i insze. Po wszystkich, prawda, miastach, ale osobliwie w Humaniu, stało się tak wielkie krwi rozlanie, że tam więcej niż dwakroć sto tysięcy kozactwa zginęło, ale i Turków w szturmie nagięto bardzo wiele. Tak tedy, co się na nasza krew groziło, swojej się do woli napili”.

Jan Chryzostom Pasek, Pamiętniki IMCI Jana Chryzostoma Paska z Gośławic
1656–1688 r., Poznań 1926

List do papieża po wielkim zwycięstwie odniesionym pod Wiedniem

„Ojciec Święty,

Venimus, vidimus et Deus vicit. – Zechciej Wasza Świątobliwość, uniżenie proszę, przyjąć Taskawie oraz jako nowe świadectwo mego synowskiego uszanowania wiadomość o świętym zwycięstwie użyzonym wczoraj przez Boski Majestat całemu Chrześcijaństwu, pod Wiedniem, gdzie im się udało w paru wręcz chwilach zniszczyć przeważną część wojsk otomanskich, w liczbie 180 tysięcy wojowników. Uchwycić wszystkie główne sztandary wielkiego wezyra, całą artylerię, jego własne konie, broń, sprzęty, namioty. Aż ostatecznie po krwawej a nader zaciętej walce ośmiogodzinnej oraz ucieczce tegoż wezyra z resztą jego ludzi, zostało w moim posiadaniu całe jego obozowisko, które się rozciąga na ponad milę od Miasta. Zbyt wiele miałbym do oznajmienia Waszej Świątobliwości, gdybym miał ją informować

o wszelkich szczegółach (...) zachciej mi, Ojciec Święty, pozwolić, żebym się ograniczył do przypomnienia, że choć miałem zaszczyt pisać Waszej Świątobliwości z Raciborza na Śląsku obiecując się stawić pod Wiedniem za dwa tygodnie, to zanim one upłynęły znalazłem się już, z boską pomocą, w samej twierdzy. Sekretarz mój Talenti, który będzie miał zaszczyt przedłożyć ten list Waszej Świątobliwości o trwałości mego, należnego Jej ode mnie uszanowania oraz o najżarliwszej mej gorliwości, którą żywię zawsze dla sprawy szerzenia wiary katolickiej oraz obowiązku przyczyniania się do tego wszystkiego, co może ode mnie zależeć – dla chwały i zadowolenia Waszej Świątobliwości, której, chyląc się wraz z ludami naszymi po błogostawieństwo, całuję Jej święte stopy. Wiedeń d. 15 września 1683 Waszej Świątobliwości najposłuszniejszy Syn Jan, król Polski”.

List Jana III Sobieskiego do papieża Innocentego XI, 13 września 1683

O bogactwach tureckich zdobytych pod Wiedniem

„Powiadali nasi, jakie tam Turcy mieli wygody w swoich namiotach, że to i wanny i łaźnie ze wszystkim jako w miastach i zaraz przy nich śliczne studnie cembrowe; mydła perfumowane po lisztach stosami leżące, wódki pachnące w baniach; apteczki znowu zasobne z różnymi balsamami, wódkami i innymi naleśnościami; srebrne naczynia do wody, nalewki miednicze także do umywania; noże, handzary rubinami i diamentami nasadzone; zegarki kosztowne na złotych obiciach wiszące; pacierze, albo szafirowe albo, jeżeli koralowe, rubinami lub jakimi drogimi

kamieniem nasadzone. Nawet pieniądze albo stosami w workach na ziemi leżały, albo też tak goło na ziemi w namiocie na kupach posypane, a nigdzie w szkatułach, chyba u tych mniej dostatnich to w sepekiku zasznurowane; bo tam nie masz zwyczaj, żeby miał jeden drugiemu ukraść. (...) Miła tedy i ochotna każdemu ma być wojna z Turczyńcem; nie żal i skóry szczerze nadstawić, kiedy wiem, że zwyciężywszy będzie za co plasterek kupić i czym ranę przewiązać.”

Jan Chryzostom Pasek, *Pamiętniki IMCI Jana Chryzostoma Paska z Gosławic 1656–1688 r.*, Poznań 1926

O wydrze zwanej Robakiem

„Wzięta króla taka chętką, iż rzekł: Nie może być; tylko jedź i przywieź już jakimkolwiek sposobem, byłem tylko miał wydrę. (...) Wyprawilem więc wydrę tedy na nową służbę; bardzo niewdzięcznie przyjęła tę wyprawę na nową służbę, piszcząc i wrzeszcząc w klatce, kiedy przez wieś jechali. (...) Stęskniło i znikczemniało to zwierzątko i przywieziono je królowi tak jak sowę odęta. Niezmiernie był rad król widząc wydrę i tak rzecze (...) to sobie będę miał za dobry znak jak mnie nie ukusi”. Dogłaskał ją tedy; wydra jeszcze mu się przychyliła. Król bardzo się tem ucieszył i więcej poczał ją głaskać, a potem jeść kazał przynieść. (...) Już tam chodziła po pokojach, gdzie chciała coraz swobodniej; postawiono jej wody w naczyniach wielkich napuszczono rybek i raków, to się cieszyła, wynosiła. Król rzecze (...) pojedziemy jutro do Wilanowa, i tam będziemy próbować, jeżeli się tam pozna z rybkami. Tak też się stało (...), ścieżkami sobie gdzieś poszedłszy bląkała się owa wydra, nie wiedząc gdzie się ma obrócić. Skoro rano spotkał ją dragon, a nie wiedząc co to, czy chowane, czy dzikie uderzył berdysem zabił. (...) Wzięto zaraz dragona i przyprowadzono przed króla. Spojrzy król na skórę, zatkła oczy jedną ręką drugą porwie za czuprynę i pocnie wołać : Zabij kto cnotliwy, zabij kto w boga wierzy.”

Jan Chryzostom Pasek, *Pamiętniki IMCI Jana Chryzostoma Paska*

KARTY DO ZAJĘĆ
WNĘTRZA PAŁACU I ICH
SYMBOLIKA

